

שירותים במעגל החיים

משחקים בגיל הרך ובילדות

שרית לוי - מדריכת ראייה ארצית, והודיה נבון - מרפאה בעיסוק, עמותת אלי"ע

מהם גבולות גופו. בהתחלה המשחק הוא מקרי ובהמשך מכוון. לדוגמה, כשהילד בעמידת 6, הוא מתחיל לנדנד את עצמו, מגלה הנאה מהתנדנדות וחוזר על כך שוב ושוב. החזרתיות אופיינית מאוד במשחק אצל ילדים והיא הכרחית ללמידה.

ג. משחק עם חפץ: פעוטות משקיעים תשומת לב ומאמצים רבים בעמידה על טיבם של חפצים וכיצד ניתן להפעילם. לחפץ יש חשיבות רבה בעיני הילד כיון שהוא מספק ביטחון רגשי בקשר עם העולם (למשל, חפץ המעבר), מאפשר לילד לבטא רגשות או דאגות (בובות), ליצור אינטראקציה עם מבוגרים ועם ילדים אחרים. הבעלות על חפצים מאפשרת לו גם ללמוד על העולם שסביבו. המשחק עם החפץ מאופיין בשלבים הבאים:

- יצירת קשר עין עם החפץ, מיקוד ועקיבה.
- הושטת יד אל החפץ, למידה על החפץ, דיוק בהושטה.

- אחיזה של החפץ, התפתחות אחיזה, התאמה של אחיזה לחפץ (לפי ידע קודם).
- חקירה של החפץ, הבאת חפץ לפה, הקשה, הקשת חפץ בחפץ, זריקה, העברה מיד ליד.
- למידה של סיבה ותוצאה.

אצל ילדים עם לקות ראייה או עם עיוורון, החקירה נשענת יותר על חוש המגע והשמיעה, הכנסת חפצים לפה ומישוש בידיים וברגליים. החקירה עוזרת להם ללמוד על תכונות החפץ: גודל החפץ, גובה, עומק, המרקם, סוג

המשחק הוא צורך אנושי והוא מלווה את האדם בכל גיל, מקום וחברה, אולם הוא שכיח ביותר בתקופת הינקות והילדות. בתקופה זו הילד לומד דרך המשחק: להכיר את הסביבה הפיזית והחברתית, להכיר את עצמו, את כוחותיו ואת יכולותיו הפיזיות, החברתיות והרגשיות. הוא לומד לשלוט בגופו ובסביבה. המשחק מפתח יכולות שפתיות, הילד מבטא את מחשבותיו, רגשותיו, צרכיו, יצריו ואת הקונפליקטים שלו. ההשתתפות במשחק היא חלק הכרחי לגדילה ולהתפתחות לאורך החיים.

על פי פיאז'ה, בתהליך ההתפתחות ניתן לחלק את המשחק לשלושה סוגים עיקריים לפי השינויים הקוגניטיביים המשמעותיים המתרחשים בחיי הילד:

1. המשחק הסנסו-מוטורי, בעיקר עד גיל שנתיים
2. המשחק הסימבולי, מגיל שנה וחצי
3. משחק עם חוקים, מגיל שנתיים ומעלה

1. המשחק הסנסו-מוטורי (מלידה ועד גיל שנה ומצוי)

מאופיין ב-3 שלבים:

א. משחק אינטראקטיבי עם הורה: חיוכים והבעות פנים, משחקי קוקו, משחק דגדוגים. ילד מגיל מאוד קטן מגיב לחיוך של ההורה, לומד להשתתף ביצירת מצבים שיובילו לחיוך ולתשומת לב הדדית.

ב. משחק תנועה והיכרות עם איברי הגוף: המשחק הראשוני של הילד הוא עם גופו, הוא לומד להכיר

החומר, טמפרטורה, משקל, גמישות ועוד. חשוב ביותר, לחשוף את הילדים למגוון רחב של חומרים: עץ, ניילון, מתכת, פלסטיק, צמר וגומי. רצוי לתת להם משחקים מצלצלים/מנגנים, שכן הצלילים מסייעים במיקוד ועקיבה אחר החפץ.

2. המשחק הסימבולי (משיל שנה ומצוי לערך)

המשחק הסימבולי מאפשר לילד ליצור מציאות סובייקטיבית משלו, למשל, דרך משחקי "כאילו":

- פעילות פשוטה, פונקציונאלית: הילד משתמש בחפץ באופן התואם לחפץ, לדוגמה, ילד מדבר בטלפון, שותה מכוס.

- הילד מדמה שהחפץ הוא משהו אחר: לדוגמה ילדה שמעמידה פנים שהקובייה היא מסרק והיא מסרקת את הבובה.

- הילד מתחפש לדמות אחרת: מעמיד פנים שהוא אריה, מכונית וכד'.

- משחקי תפקידים: המבוססים על סיטואציות יומיומיות, למשל משפחה, גננת וילדים. לעתים גם סיטואציות דמיוניות כמו מלך, סופרמן.

כדאי לערוך תצפית על המשחק של הילד, לבדוק מה מעניין אותו. להיענות ליוזמות שלו, לא לבוא עם הרעיונות שלנו איך צריך לשחק בחפץ הזה, לבדוק מה הילד עושה עם החפץ ולפתח את המשחק משם.

המשחק הסימבולי מתפתח

יותר לאט בקרב ילדים עם לקות ראייה בשל הקושי בחיקוי. הם אינם רואים חלק מהפעולות היומיומיות של האנשים סביבם, ולכן משקיעים את האנרגיה בפענוח וזיהוי החפץ ומתקשים לדמות שהחפץ הוא משהו אחר. המשחק פחות זורם כאשר צריך לפענח מהו החפץ או לאתר חפץ במרחב. התפעול של המשחק לוקח זמן בשל קושי בתיאום עין-יד, קושי להביא את היד במדויק אל החפץ, ולעשות

מניפולציות קטנות במשחק (כגון לשים את הנהג בתוך האוטו, להושיב את הבובה על הכיסא).

עודדו את ילדכם לבחור: בחירה בין שני משחקים הבחירה יכולה להיות על-ידי הושטת יד או נעיצת מבט בחפץ/משחק המועדף. לילד עם עיוורון ניתן לתת שני משחקים, כך שיוכל לחקור כל משחק בנפרד, ואנו, במקביל, נתאר ונספר על המשחק תוך כדי הפעילות, וכך יוכל הילד לבחור במה ירצה להמשיך ולשחק.

ילדים לומדים מחיקוי, מסתכלים על פעולה אקראית של ההורים ומחקים אותה. גם ילדים עם לקות ראייה או עם עיוורון יכולים ללמוד מחיקוי ואנו צריכים לאפשר להם את ההזדמנות החשובה הזו. הקפידו, כהורים המשחקים עם ילדיהם, שבזמן משחק תנועות משותף עם ילדכם, הוא רואה או חש את תנועתכם ואתם מסבירים ומספרים על המתרחש ומה אתם עושים.

איך נעודד חיקוי? (משחק אינטראקטיבי עם הורה)

רקע: נסו לשחק עם ילדכם בסביבה נטולת גירויים, למשל חדר שקט יותר בבית, שימו לב לצבע המשחק, לניגודיות של הצבעים בין המשחק לרקע ובין אביזרי המשחק השונים.

גובה: שחקו עם ילדכם כך שהוא יוכל לראות או למשש את הפנים שלכם, היו קרובים אליו.

הבליטו איברי פנים: משקפיים, אודם על השפתיים, כפפות על הידיים, מדבקות על הידיים, בובות אצבע, כובע על הראש וכמו כן, לוו במלל ובהבעות פנים ברורות.

ניתן לשחק עם הילד גם בחדר חשוך עם תאורה אולטרה-סגול או תאורה מכוונת, כגון פנס או תאורה ממוקדת אחרת לכיוון האובייקט. ניתן לשים מדבקות על איברי גוף, בתוך כף היד - לפתוח ולסגור. כדור אור מתחת לחולצה, מטפחת לבנה על הראש. להחביא משחק מתחת לרגל או מאחורי הגב.

שוב ביותר לחשוף את ילדכם עם לקות ראייה למגוון רחב של חומרים - עץ, ניילון, מתכת... רצוי לתת להם משחקים מצלצלים/מנגנים, שכן הצלילים מסייעים במיקוד ועקיבה אחר החפץ.

תיווך

ילדינו זקוקים לתיווך באופנים שונים. בעת מתן משחק חדש, רצוי לתת לילד זמן לחקור את החפץ ולאפשר לו גם לנסות ולטעות, לא לתת ישר פתרון. כדאי "להמליל" את הפעולה - להתייחס לפועל ספציפי, למושגי יסוד במרחב, לסוג החומר של החפץ.

אצל ילד עם עיוורון, המללה של כל הפעולות חשובה במיוחד, שכן הוא לומד להבחין בין הקולות השונים של הפעולות. לתת הוראה ברורה. אל תגידו "שים את זה פה" אלא "שים את הכדור בסלסלה שנמצאת בצד ימין של השולחן".

איך נעודד את פיתוח המשחק הסימבולי אצל ילדים עם לקות ראייה או עיוורון? השתמשו בתיווך לשיפור יכולת החיקוי גם

בזמן שהילד משחק עם עצמו. ניתן לבצע עם הילדים פעולה חדשה במציאות לפני שמשחקים בכאילו (קודם לחוות מה זה פיקניק, אח"כ לשחק בכאילו). במשחק הדורש מוטוריקה עדינה, כדאי לעשות יחד עם הילד את התנועות בפעמים הראשונות (למשל, משחק הברגות/הרכבה חדש או להושיב בובה קטנה על הכיסא ועוד).

על מנת להקל על הילדים, עלינו לבצע התאמות למשחקים שהם משחקים בהם:

לצורך פענוח של החפץ, יש לדאוג שהמשחקים יהיו עם קווי מתאר ברורים (ירקות ופירות). כדאי להוסיף למשחק פריט מוחשי שעוזר לזיהוי, כמו לדוגמה פעמון מסביב לפרה. רצוי גם להשתמש בחפצים מחיי היומיום במשחק (קרטון חלב, קופסת גבינה, בקבוק מים). כדי להקל על הקושי בתיאום עין-יד ניתן לילדים לשחק במשחקי הרכבה גדולים (לגו

מקוביות גדולות), נוסף סקוצים מתחת למשחקים קטנים (חיות, בובות, קוביות) כדי להקל על הדיוק בהנחת המשחק. נשחק עם משחקים בחדר חושך: לדוגמה, נבנה רכבת מקוביות בשולחן אור, נסיע את המכונית הביתה בתאורה אולטרה-סגולה ועוד.

יש להקפיד על סביבת המשחק ולבצע את ההתאמות, כגון, קונטרסט, גודל ועומס.

רצוי שהחפץ יהיה בצבע מנוגד לסביבת המשחק (שטיח, שולחן, רצפה) ובגודל שהילד רואה. כמו כן, רצוי שהסביבה תהיה עם מעט גירויים יחסית וללא מוזיקה. כאשר מדובר בילד עם עיוורון, עדיף לשחק על פרקט/לוח תהודה, שמספקים מידע על חפץ שנפל. כדי לשפר את הלמידה, רצוי שהילד יהיה ללא נעליים, עם מכנסיים קצרים, על מנת להגדיל את שטח המגע בין הגוף לבין המשחק. כמו כן, רצוי שהחפץ יהיה בין הרגליים כדי לתת מידע על גבולות החפץ.

3. משחקי חוקים (משלוחים ומצפה)

מגיל שנתיים לערך, מתחילים לשחק במשחק מאורגן ומובנה עם חוקים, לעתים אלה חוקים חיצוניים כמו במשחקי קופסה, ולעתים הילדים ממציאים חוקים משל עצמם. משחקים כאלה הם משחקים כמו משחקי שולחן (דומינו, לוטו, פאזל, מונופול), משחקי מחשב, משחק בקבוצה, משחק תחרותי כגון כדורגל, מחניים. כאשר המשחק הוא מובנה, קל יותר לילדים לשחק ולקחת חלק במשחק, יש כללים, המשחק ברור, ומתקיימת חזרתיות הודות לחוקים הקבועים.

בעבור ילדים עם לקות ראייה או עיוורון נתאים לאותם המשחקים את ההיבט התחושי, לדוגמה, דומינו תחושי עם קלפים/צורות בולטות, כך גם זיכרון תחושי או בנייה של מסלול הליכה ובו אביזרי תחושה בעלי מרקמים שונים לאורך המסלול.